

Liliana STAVER,

lector-metodist al Catedrei „Științe polițienești și socioumane”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, doctorandă

GARANȚIILE PROCESUALE DE PROTECȚIE A DREPTURILOR OMULUI LA EXTRĂDARE

*Cetățenii Republicii Moldova nu pot fi extrădați sau expulzați din țară
(art.18 alin.(2) (Constituția RM).
Republica Moldova nu-și extrădează propriii cetățeni (art.546 alin.(1) CPP RM).*

Rezumat

Creșterea și internaționalizarea criminalității constituie o problemă ce se înscrie în șirul celor de primă importanță pentru majoritatea statelor lumii. Extinderea acestui fenomen, indiferent de forma pe care o îmbracă, necesită măsuri reale pentru combaterea lui. Din cauza amplitudinii sale, ariei de răspândire și caracterului său organizat, în prezent criminalitatea se pare că depășește capacitatea de reacție a statelor luate izolat. În aceste împrejurări principalul mijloc de colaborare între țări în această privință este aplicarea extrădării în scopul asigurării justiției penale. Credem că în viitorul apropiat această formă de asistență juridică în materie penală va rămâne principalul mijloc de realizare a cooperării statelor în prevenirea și combaterea criminalității.

Cuvinte-cheie: drepturile omului, extrădare, cooperare, combaterea criminalității.

Summary

Application of extradition not only to international offences, but also to the majority of those established by the internal criminal norms of the states shows that in the development of this institution a new stage has occurred which is characterized by the existence of smaller differences between these two categories of offence. The process of unifying the norms of the home and international law in the sphere of settling of this problem, and especially those, assuring carrying out of the struggle against the infraction phenomenon, is apparently taking place. This process is conditioned by the fact that presently the essential task of both the criminal and processual criminal law of the states as well as that of the international criminal law is to aim directly at guaranteeing the security and stability through the infraction phenomenon fighting as well as different forms and means with the purpose of protecting both the whole society and separate individuals from being attempted upon.

Key-words: human rights, extradition, cooperation, guarantee.

Introducere.

Aplicarea extrădării nu numai la infracțiunile cu caracter internațional, dar și la majoritatea celor stabilite de normele penale interne ale statelor evidențiază faptul că în dezvoltarea acestei instituții a survenit o nouă etapă, ce se caracterizează prin existența unor diferențe tot mai mici între aceste categorii de infracțiuni. Are loc un proces de unificare în aparență a normelor dreptului intern și internațional în domeniul reglementării acestei probleme, în special a normelor ce asigură realizarea combaterii fenomenului infracțional. Acest proces e condiționat de faptul că, în prezent, sarcina esențială atât a dreptului penal și procesual-penal al statelor, cât și a dreptului penal internațional vizează direct garantarea securității și stabilității prin combaterea fenomenului infracțional, prin diferite forme și prin diferite modalități, în scopul apărării de

atențări atât a întregii societăți, cât și a fiecărui individ în parte.

Metode și materiale aplicate. Pentru realizarea scopului și obiectivelor trasate la elaborarea articolului dat, în calitate de metode de cercetare au fost utilizate metodele: istorică, logico-juridică, de drept comparat și juridico-practică. Cercetările întreprinse se bazează pe studierea doctrinei, legislației în domeniu. La realizarea studiului, drept punct de reper au servit nu numai prevederile legislației procesual-penale a Republicii Moldova, ci și unele prevederi legislative și doctrinare referitoare la problema investigată din alte țări.

În general, extrădarea persoanelor nu este o instituție nouă, ea fiind cunoscută încă din antichitate și Evul Mediu. Exemplele istorice ale acestei instituții sunt vechi și numeroase. În antichitate și în Evul Mediu întâlnim extrădarea, mai ales pentru adversarii politici,

dușmani și trădători. De exemplu, tratatul dintre faraonul Ramses al II-lea și Hatusilem al III-lea din 1278 (1296) î.Hr. prevedea: „Dacă cineva va fugi din Egipt în țara heților, nu-l va reține în țara sa și-l va înapoia în țara lui Ramses” [1, p. 289]. După cum observăm, însăși fuga constituia temei pentru extrădarea persoanei. Tratatul respectiv, dacă nu garantează respectarea drepturilor persoanei, atunci stabilea siguranța individului ce urma să fie extrădat: „El să nu fie executat, să nu-i fie vătămat ochiul, gura și picioarele”.

Clasicul gândirii juridice din sec. al XVIII-lea Cezare Becaria a criticat aspru instituția extrădării, considerând-o ca o exprimare a slăbiciunii din partea statului, care nu este capabil să lupte cu criminalitatea doar cu propriile reguli morale și legi. Regula pentru care se acordă recompensă pentru extrădarea infractorului o consideră lipsită de orice moralitate [2, p. 212-214].

În Evul Mediu au fost încheiate o serie de tratate de extrădare, dar majoritatea pentru infracțiuni politice. Statele feudale își acordau ajutor reciproc în lupta cu dușmanii autorităților. Însă persoanele nu se extrădau fiecărui stat. De exemplu, statele musulmane nu extrădau persoanele de religie musulmană statelor care aveau orice altă religie.

În Europa extrădarea a început să se răspândească în sec. al XVI-lea, dar practica propriu-zis nu este decât în sec. al XIX-lea. Evoluția istorică a acestei instituții arată că ea s-a dezvoltat și s-a răspândit la început ca armă de luptă a burgheziei împotriva feudalismului, având astfel un rol progresist (spre exemplu, în timpul Revoluției franceze practica extrădării a permis remiterea nobililor feudali refugiați în afara Franței și a celor care complotau împotriva republicii), dar odată cu consolidarea statului burghez ea a slujit deseori ca mijloc de mascare a politicii reacționare, de apărare ilegală și de salvare a infractorilor fasciști, a trădătorilor și complicilor lor. Savantul Ion Anghel afirmă că „crearea legăturilor diplomatice și consulare a fost determinată de necesitatea de a organiza și dezvolta relațiile economice, în special cele comerciale între state, dar a rezultat și din cerința de a asigura ocrotirea persoa-

nelor fizice și juridice ale unui stat, care se aflau pe teritoriul altui stat” [3, p. 98].

Dacă aruncăm o privire generală asupra tratatelor Moldovei cu țările vecine, ne convingem de faptul că majoritatea lor absolută au fost încheiate în perioada de până la sfârșitul deceniului al 5-lea al secolului al XVI-lea, după care numărul tratatelor încheiate de Moldova cu alte state se micșorează. O particularitate a tratatelor din perioada respectivă constă în faptul că ele erau, în fond, secrete și aveau drept scop scuturarea dominației otomane.

Numărul tratatelor încheiate de Țara Moldovei cu statele europene se micșorează brusc în sec. al XVII-lea, iar din sec. al XVI-II-lea cunoaștem doar un singur tratat politic, acel din 1711, încheiat de Dimitrie Cantemir cu Petru I. După 1711 nu cunoaștem nici un tratat politic încheiat de domnii fanarioți, excepție făcând tratatele din septembrie 1739, încheiate de boierii moldoveni cu comandantul suprem al armatei ruse Minich [4, p. 6].

O schimbare radicală în dezvoltarea instituției extrădării a constituit-o Revoluția franceză din sec. al XVIII-lea, atunci când juridic a fost recunoscut dreptul la azil. Constituția de la 1793 prevedea: „Poporul francez acordă azil persoanelor străine, care au fost izgonite din statul lor pentru credință în libertate”. El refuză azil tiranilor. Dușmanii statului feudal, în mod firesc, erau considerați aliați ai Franței burgheze. Pentru a înțelege proclamarea dreptului la azil de o deosebită importanță este următorul fapt. Decretul Convenției naționale de la 1 februarie 1793 despre declararea războiului Angliei și Olandei învinuia regele britanic de aceea „că el proteja și acorda ajutor financiar emigranților și chiar conducătorilor rebeli care au luptat împotriva Franței” [5, p. 305].

În sec. al XIX-lea dreptul la azil a cunoscut o recunoaștere generală în urma căreia extrădarea capătă un caracter de ajutor reciproc între state în lupta cu criminalitatea. Extrădarea își află sursele de reglementare în convenții și tratate, în declarații de reciprocitate și în dispoziții de drept intern, iar în lipsa acestora – în uzanța internațională.

Prima Convenție multilaterală este Convenția de la Amen din 1802 semnată de

Marea Britanie, Olanda, Spania și Franța. Prima lege privind extrădarea persoanelor a fost adoptată în Belgia în 1833. În Rusia la 1845 a fost adoptată Pravila despre pedepsirea și executarea pedepselor. În 1880, Institutul de Drept Internațional de la Oxford a adoptat o rezoluție care a constituit temelie pentru cooperare între statele lumii privind extrădarea persoanelor.

În această perioadă, instituția extrădării capătă noi caracteristici: nu contribuie numai la lupta împotriva criminalității, dar garantează și câteva drepturi ale persoanelor extrădate. Se instituie, de exemplu, principiul dublei incriminări, conform căruia fapta ce constituia obiectul extrădării trebuia să fie prevăzută de legislația ambelor state; principiul specialității, conform căruia persoana extrădată poate fi judecată doar pentru infracțiunea pentru care a fost extrădată.

Instituția extrădării se dezvoltă potrivit tendințelor istorice de democratizare, de protecție drepturilor omului. În perioada respectivă, o regulă obligatorie devine neextrădarea infractorilor politici. Încercările de a elabora un proiect de convenție-tip de extrădare au fost numeroase, spre exemplu: proiectul Institutului de Drept internațional de la Oxford (1880), Convenția de drept penal internațional de la Montevideo (1889). Această problemă a format, de asemenea, obiect de preocupare în cadrul unor congrese internaționale, dintre care: Congresul de poliție judiciară internațională de la Monaco (1914), Conferința pan-americană de la Havana (13 februarie 1928), Conferința pentru unificarea dreptului penal de la Bruxelles (1930). Aceste încercări s-au concretizat abia la 13 decembrie 1957, când la Paris s-a încheiat Convenția europeană de extrădare. Dispoziții privind extrădarea se găsesc însă și în dreptul intern, înscrise fie în codul penal, fie într-o lege specială care fixează condițiile și procedura extrădării.

Cea mai veche lege de extrădare este cea belgiană (1843), ulterior fiind adoptată și de alte state: SUA (1848), Anglia (1870), Olanda (1875), Luxemburg (1875), Argentina (1907), Canada (1907), Brazilia (1911), Suedia (1913), Finlanda (1922), Franța (1927).

Cel de-al VIII-lea Congres al Națiunilor Unite pentru prevenirea crimei și tratamentul delincvențelor a aprobat tratatul-tip de extrădare. Adunarea Generală a ONU a adoptat acest tratat prin Rezoluția nr.45/116 din 14 septembrie 1990, invitând statele membre să colaboreze în cadrul unor angajamente bilaterale și multilaterale, în vederea întăririi măsurilor de prevenire, de combatere a criminalității și de întărire a procesului de justiție penală. Se prevedeau și următoarele principii:

– principiul neextrădării propriilor cetățeni, precum și a persoanelor străine, care prin naștere sau pe altă cale au obținut cetățenia;

– dacă mai multe state cereau extrădarea uneia și aceleași persoane, atunci statul căruia îi erau adresate cererile era în drept să hotărască cererea cărui stat o va satisface. Privilegiat putea fi statul pe teritoriul căruia a fost săvârșită o infracțiune mai gravă. Atunci când persoana pentru care se cerea extrădarea săvârșea o infracțiune pe teritoriul statului solicitat, atunci el era în drept să refuze extrădarea;

– dreptul de a cere extrădarea persoanei o deține statul, cetățenia căruia o avea învinuitul, precum și statul pe teritoriul căruia s-a comis fapta. De asemenea, se propuneau reguli procesual-penale.

Pentru Republica Moldova, extrădarea este o instituție relativ nouă ce a apărut ca o consecință inevitabilă a luptei duse de stat împotriva criminalității. Premisele apariției ei au fost legate de faptul că Republica Moldova s-a declarat stat independent și suveran. În privința surselor de reglementare a extrădării ținem să menționăm adoptarea Constituției RM (29 iulie 1994) care în art.17 alin. (4) stipula că: „Cetățenii străini și apatrizii pot fi extrădați numai în baza unei convenții internaționale sau în condiții de reciprocitate în temeiul hotărârii instanței de judecată” [6]. Codul penal al RM conține, de asemenea, în art.13 noțiunea extrădării care însă nu elucidează pe deplin conceptul și condițiile de existență a ei ca o nouă instituție prevăzută de dreptul penal material al RM. Chestiunile ce țin de asistența juridică în materie penală, inclusiv de extrădare, sunt

reglementate doar superficial în art. 541-550 din Codul de procedură penală al RM.

Reieșind din acest fapt, actualmente, pentru soluționarea problemelor ce țin de extrădare se aplică direct dispozițiile convențiilor și tratatelor (acordurilor) ce au fost semnate și ratificate de R. Moldova în materie de asistență juridică internațională [7].

Tratatele bilaterale menționate respectă principiile generale, dar mai detaliat, concretizează condițiile de acordare a asistenței juridice în materie penală. Încheierea acestor tratate este benefică pentru R. Moldova, însă ele nu sunt suficiente pentru soluționarea tuturor problemelor ce apar pe parcurs. Este absolut necesar de a lărgi sfera legăturilor externe și de a încheia tratate și cu alte state, precum și de a perfecționa legislația internă ce reglementează extrădarea persoanelor. Este necesar de a adopta legislația penală și procesual-penală care ar stabili concret atribuțiile organelor de urmărire penală și instituțiilor judiciare în relațiile de colaborare cu organele juridice străine, de a stabili bazele cooperării cu alte state în relațiile ce se află în afara tratatelor încheiate. Dispozițiile de drept intern au însă un caracter subsidiar. Rolul lor este de a servi ca bază la încheierea convențiilor, de a ajuta la înțelegerea acestora și de a completa normele din convenții, iar în lipsa acestora, de a funcționa ca norme suplinitorii.

Concluzii.

Extrădarea, ca formă de asistență judiciară în materie penală, funcționează direct în interesul statului solicitant, precum și indirect, ea servește intereselor legitime ale cetățenilor, or prevenirea și reprimarea infracțiunilor devin în plan internațional o preocupare de interes colectiv [8, p. 97].

Instituția extrădării joacă un rol esențial în asigurarea celor mai bune condiții de realizare a justiției în activitatea de represiune a fiecărui stat prin faptul că nu se creează posibilitate pentru infractorii dintr-un stat care s-au refugiat pe teritoriul altui stat să scape de răspundere penală ori să se sustragă de la executarea sancțiunii aplicată printr-o hotărâre de condamnare definitivă.

Reglementarea extrădării are loc în con-

formitate cu anumite principii de politică, (principiul legalității, principiul reciprocității, principiul umanismului ș.a.) care reflectă concepția statelor cu privire la necesitatea combaterii criminalității și la realizarea justiției penale acolo unde s-au produs consecințele antisociale ale infracțiunii, raporturile dintre stat și infractor, drepturile omului, recunoscute și individului infractor, încrederea pe care statele o au între ele în ce privește realizarea unei justiții penale obiective și drepte [9, p. 86].

Necesitatea acestor acțiuni se explică prin faptul că astăzi instituția extrădării a căpătat o deosebită importanță. În urma proceselor integraționiste hotarele multor state au devenit „transparente”, s-au dezvoltat mijloacele de comunicare. Aceasta ajută foarte mult persoanele care au comis infracțiuni într-un stat să se ascundă pe teritoriul altui stat. Și mai important este faptul că noile condiții sunt activ utilizate de organizațiile criminale, care într-un timp rapid capătă caracter internațional. Nu sunt puține cazurile când organizațiile criminale influențează economia națională și organele puterii de stat în unele țări. Activitatea lor capătă noi proporții și devine din ce în ce mai periculoasă după conținut. Criminalitatea actuală nu cunoaște hotare teritoriale, ceea ce dictează necesitatea unei cooperări mai strânse între state în lupta cu ea. Important este de a stabili concret balanța între interesele statelor la soluționarea problemei de extrădare și drepturile persoanelor extrădate.

În perspectivă, colaborarea internațională a R. Moldova în domeniul justiției penale se va desfășura în baza apropierei legislației interne de cea a statelor Europei Occidentale. Însă relațiile externe vor fi eficiente doar în condițiile când statul va adopta o politică penală clară și concretă, va dezvolta legislația națională, ținând cont de specificul situației criminogene din stat și de caracterele ei.

Referințe bibliografice

1. Шаргородский М. Д., Уголовный закон, Москва 1948, с. 289.
2. Бекария К. О., О преступлениях и на-

- казаниях, Москва, 1995, p. 212-214.
3. Anghel Ion, Dreptul diplomatic și consular, Ed. Lumina Lex, 1996, p. 98.
 4. Ieremia I., Moldova în contextul relațiilor politice internaționale, 1387-1858, p. 6.
 5. Конституции и законодательные акты буржуазных государств XVII- XVIII век., 1957, p. 305.
 6. Constituția RM, art.17 , publicată în Monitorul Oficial nr. 1 din 12.08.1994.
 7. A se vedea: Convenția europeană de extrădare semnată la 13 decembrie 1957 (ratificată de Parlamentul R.M. la 14 mai 1997), pentru R. Moldova în vigoare de la 31 decembrie 1997; Convenția europeană privind asistența juridică în materie penală semnată la Strasbourg la 20 aprilie 1959 (ratificată de Parlamentul RM la 26 septembrie 1997), pentru R. Moldova în vigoare de la 5 mai decembrie 1998; Convenția CSI privind asistența juridică, raporturile de drept în procesele civile, familiale și penale semnată la Minsk la 22 ianuarie 1993 (ratificată de Parlamentul RM la 16 martie 1995), pentru R. Moldova în vigoare de la 26 martie 1996; Tratatul moldo-rus privind asistența juridică și relațiile de drept în materie civilă, familială și penală semnat la Moscova la 25 februarie 1993; Tratatul moldo-leton privind asistența juridică și relațiile de drept în materie civilă, familială și penală semnat la 14 aprilie 1993; Tratatul moldo-lituanian privind asistența juridică și relațiile de drept în materie civilă, familială și penală semnat la Chișinău la 9 decembrie 1993; Tratatul moldo-român privind asistența juridică în materie civilă și penală semnat la Chișinău la 6 iulie 1996 ș.a.
 8. Stănoiu R.M., Asistența juridică internațională în materie penală, București, 1978, p. 97.
 9. Bulai C., Drept penal român, partea generală, vol. I, București, 1992, p. 86.